

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

**РЕПРОДУКЦІЯ АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ХУДОЖНЬОМУ
ТЛУМАЧЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ
ФІЛОСОФСЬКОГО РОМАНУ Е. БЕРДЖЕСА «МЕХАНІЧНИЙ
АПЕЛЬСИН»)**

Кваліфікаційна робота

На здобуття ОС «бакалавр»

студентки IV курсу

галузь знань 03 «Гуманітарні науки»,

спеціальності 035 «Філологія»,

спеціалізації 035.041 «Германські мови

та літератури (переклад включно), перша

– англійська)»,

ОПП «Переклад з англійської та другої

західноєвропейської мови»

Владислави ДАНІЛЕЙКО

Науковий керівник:

асистент кафедри

теорії і практики перекладу з англійської

мови

Олексій ДЕЙКУН

«Допущено до захисту»

Протокол № 10 кафедри

теорії і практики перекладу з англійської мови

ННІФ від 30.05.2023

Завідувач кафедри _____ **Людмила СЛАНОВА**

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ І. ХУДОЖНЯ КАРТИНА СВІТУ ЯК СВІТОГЛЯД АВТОРА: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ВИМІР.....	8
1.1. Картина світу як ключовий елемент світогляду людини: перекладознавчий аспект.....	8
1.1.1. Концептуальна картина світу.....	8
1.1.2. Мовна картина світу.....	9
1.1.3. Художня картина світу.....	10
1.2. Індивідуально-авторська картина світу в ракурсі транслятології.....	11
1.2.1. Поняття індивідуально-авторської картини світу.....	11
1.2.2. Утворення індивідуально-авторської картини світу Ентоні Берджеса.....	12
Висновки до розділу І	14
РОЗДІЛ ІІ. МОВНІ ОДИНИЦІ ВІДТВОРЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО РОМАНУ Е. БЕРДЖЕСА "МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН".....	15
2.1. Номінативний рівень: тлумачення спотворених і неспотворених одиниць надсату.....	15
2.2. Образний рівень – ключ до розуміння авторської картини світу.....	21
2.2.1. Два способи перекладу оригіналу.....	21
2.2.1.1. Порівняння: кореляція й трансформація.....	21

2.2.1.2. Синекдоха: кореляція й трансформація.....	24
2.2.1.3. Уособлення: кореляція й інтенсифікація.....	25
2.2.2. Три способи перекладу оригіналу: кореляція, трансформація, інтенсифікація.....	27
2.2.2.1. Епітет.....	27
2.2.2.2. Гіпербола.....	34
2.3. Номінативно-образний рівень: кореляція й інтенсифікація фразеологізмів у перекладі.....	36
Висновки до розділу II.....	39
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
СПИСОК ДОВІДКОВИХ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	48
Summary.....	49

ВСТУП

Художній твір – це відображення колективної картини світу певної етнокультурної спільноти, пропущеної крізь призму індивідуального сприйняття автора [Гарбовский 2007, с. 404]. У цьому руслі вивчено проблему вірності художнього перекладу [Радчук 1980], мовно-стильові виміри творчого методу перекладача [Коломієць 2000], особливості ідивідуально-художнього мовлення в п'єсі Б. Шоу "Пігмаліон" [Рудько 2007], ступені інтерферентності у художньому та нехудожньому перекладі [Скрильник 2012] тощо. Водночас відзначаємо перехід від аналізу конкретних перекладів на відтворення світобачення автора, адже переклад художнього тексту передбачає відтворення максимально наближеної до вихідної картини світу, яка передає етнокультурну специфіку соціуму. Здійснюючи переклад тексту, що його створив автор в іншому соціумі, з ознаками іншого світобачення, перекладач мусить дослідити особливості, що відрізняють картину світу автора оригіналу від його власної, і визначити, як саме такі особливості виражені у тексті твору [Некряч 2013, с. 15].

Саме тому завдання перекладача полягає у тому, аби знайти найбільш підхожі засоби, щоб відтворити ці особливості у перекладі, де треба реалізувати індивідуальну картину світу оригіналу завдяки якомога повнішого відображення ключових мовних засобів.

Актуальність роботи зумовлена спрямованістю перекладознавчих та мовознавчих студій на дослідження індивідуально-авторської картини світу, а також її відтворення мовними засобами у перекладі.

Мета роботи полягає у розкритті особливостей відтворення авторської картини світу автора у художньому перекладі.

Мета роботи передбачає розв'язання таких **завдань**:

- ✓ розкрити поняття художньої картини світу;
- ✓ визначити структуру авторської картини світу;

- ✓ розподілити мовні засоби в аспекті структури картини світу;
- ✓ встановити способи перекладу груп засобів кожного з рівнів картини світу.

Об'єктом дослідження є авторська картина світу Ентоні Берджеса в українському перекладі твору "Механічний апельсин".

Предметом дослідження є мовні засоби відтворення авторської картини світу Е.Берджеса.

Методи дослідження – описовий, що полягає у класифікації та інтерпретації досліджуваних мовних явищ, аналітичний, спрямований на детальний аналіз мовного матеріалу, лінгвостилістичний, призначений для встановлення того, як передається образний компонент картини світу автора, зіставний, котрий полягає у виявленні спільних, відмінних та специфічних рис порівнюваних мов у звуковій, словниковій і граматичній системах за допомогою зіставлення, та перекладознавчий аналіз, який призначено виявити способи перекладу мовних одиниць оригіналу.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше встановлено способи перекладу мовних засобів, які відтворюють авторську картину світу Ентоні Берджеса, на номінативному, образному та номінативно-образному рівнях, які впливають на переклад. Виявлено особливості інтерпретації українською мовою надсату, диференційовано два способи передачі одиниць образного рівня і два способи відтворення номінативно-образних одиниць.

Теоретичне значення полягає у внеску до теорії перекладознавства в аспекті взаємодії картин світу автора і перекладача, номінації, порівняльної стилістики, фразеології.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання її висновків та матеріалів у курсах із зіставної стилістики, зіставної лексикології та перекладознавства.

Матеріалом дослідження слугували оригінальний текст роману "Механічний апельсин" Ентоні Берджеса та переклад твору Олександра

Буценка українською мовою.

Структура і обсяг: робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку літератури (50 позицій, із них 24 іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 49 сторінок, обсяг основного тексту – 36 сторінок, список літератури – 6 сторінок, стислий виклад – 4 сторінки, додаток – 4 сторінки.

РОЗДІЛ І. ХУДОЖНЯ КАРТИНА СВІТУ ЯК СВІТОГЛЯД АВТОРА: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ВИМІР

Поняття «картина світу» стає об'єктом перекладознавчих та мовознавчих розвідок, яке входить у концептуальний та метамовний апарат відповідної галузі [Пименова 2011, с. 5]. Картина світу – сукупність знань та думок суб'єкту щодо відносно об'єктивної реальної чи уявної дійсності [Пименова 2011, с. 5]. Цей термін уперше запропонував вчений Г.Герц, а відтак визначення стало застосовуватися і у гуманітарних науках, ставши основним у філософії, культурології, етнографії, лінгвістиці і транслятології. [Пименова 2011, с. 5].

1.1. Картина світу як основний елемент світогляду людини: перекладознавчий аспект

Поняття картини світу ґрунтується на вивченні уявлень людини про світ. Як глобальний образ, вона становить основу світобачення, світовідчуття і реалізується в різноманітних формах людської поведінки, до яких належить і людська мова. Сукупність уявлень про світ, зафіксованих у значенні різноманітних слів і висловів, формується в певну систему поглядів, які потребують свого подальшого осмислення. Картина світу може бути різноманітною: наївною, мовною, міфологічною, фольклорною, релігійною, філософською, концептуальною й індивідуально-авторською [Palmer 1996, с. 5].

1.1.1. Поняття концептуальної картини світу. У сучасному мовознавстві так і немає чіткого визначення терміну картини світу. Концептуальна картина світу позначає образи та поняття, які описують світ у цілому, де людина та людство намагаються знайти власні місця [Пименова 2011, с. 7]. Картина світу – глобальний образ світу, що є основою світогляду

людини, тобто те, що висловлює значущі властивості світу у розумінні людини внаслідок її духовної та пізнавальної діяльності [Манакин 2004, с. 43]. Сукупність знань та явлень людину про дійсність і є картиною світу [Жукова 2011, с. 6].

Концептуальна картина світу – сукупність ціннісних уявлень людини про світ, які розкривають особливості її світобачення, вона включає ціннісно-орієнтоване знання про світ, що виникає у людини як підсумок усієї її духовної діяльності [Карасик 2002, с. 128]. Картина світу – це складно структурована цілісність, що включає три головні компоненти — світогляд, світосприйняття та світовідчуття. Ці компоненти об'єднані в картині світу специфічним для даної епохи, етносу чи субкультури чином [Haller 2010, с. 233]. Загалом якщо підсумувати, то картина світу – це певні образи та терміни, котрі створюють глобальний образ світу, який є основою світогляду, світосприйняття та світовідчуття людини.

1.1.2. Мовна картина світу. Однією із найбільш важливих картин світу є мовна картина, що становить сукупність знань про світ, які відображаються у мові, а також способи отримання та інтерпретації нових знань. [Пименова 1999, с. 9]. Мовна картина світу створює однорідність мовної сутності і сприяє закріпленню мовної та культурної своєрідності бачення світу та його позначення засобами мови. [Вайсгребер 2003, с. 5]. Мовна картина світу – відображений засобами мови образ свідомості-реальності, модель інтегрального знання про концептуальну систему уявлень, що репрезентуються мовою [Манакин 2004, с. 44]. Мовну картину світу можна визначити як сукупність знань про світ, що відображається за допомогою мовних засобів. Як бачимо, за основу виокремлення картини світу дослідники беруть знання людини та бачення світу, а тому ми тлумачимо мовну картину світу, як відображену мовними засобами сукупність знань і бачення світу людини.

Дослідження мовної картини світу є актуальним питанням у сучасній

лінгвістиці. Розглянуто іронію в мовній та концептуальній картині світу Гюнтера Грасса [Діденко 2012], когнітивні ознаки "емоція" vs "темперамент" та їхнє відображення у наївній мовній картині світу [Новаковская 2015]. Вивчено вербалізацію етнореалій-галліцизмів в англійській картині світу [Чумак 2013], лексико-семантичне поле "водного транспортного засобу" як фрагменту англійської наївної та професійної картини світу [Загребельна 2013], англійські хремотоніми як лінгвокогнітивний феномен картини світу [Ткаченко 2012], фразеологічні одиниці в індивідуально-авторській картині світу Джаспера Ффорде [Негрич 2015], формування карибської англійської картини світу в умовах лінгвокультурних контактів [Беспала 2013]. Окремий об'єкт дослідження складає вивчення концептів: chess/шахи [Завгородній 2013], DIAMOND [Акіньшина 2015] і "глобальне суспільство" в сучасних англійських картинах світу [Курбатова 2014], а також "любов" у російській та турецькій національних картинах світу [Айдин 2015].

Частина дослідників виділяє мовні засоби на позначення фрагментів картини світу, як-то етнореалії-галліцизми [Чумак 2013], мовні одиниці на позначення транспорту [Загребельна 2013], концепту шахи [Завгородній 2013], хремотоніми [Ткаченко 2012]; образні засоби, наприклад, іронію, а також пропонується комплексний аналіз різноманітних картин світу, зокрема карибської [Беспала 2013] та міфологічної в поетичних творах [Братель 2015].

1.1.3. Художня картина світу. Позаяк картина світу у художньому тексті створюється мовними засобами і відображає індивідуальну картину світу свідомості письменника, говоримо про художню картину світу. Це – вторинна, опосередкована картина світу, до того ж вона опосередкована двічі – мовою та індивідуально-авторською моделлю світу [Діденко 2012, с. 8]. Вона втілюється у відборі елементів змісту художнього твору та мовних засобів: використанні певних тематичних груп мовних одиниць, збільшенні або зменшенні частоти окремих одиниць і їхніх груп, індивідуально-авторських мовних засобах та в

індивідуальному використанні образних засобів. Таким чином, мова, зокрема мовні засоби, виступають засобом створення художньої картини світу, яка відображає картину світу автора художнього твору [Попова 2007, с. 56].

Отже, дослідження картини світу, як частини концептуального та метамовного апарату, є актуальним й нині, оскільки чіткого визначення цього терміну у лінгвістиці не існує. У дослідженні припускається, що картина світу – це образи та поняття, які становлять глобальний образ світу, що є основою світогляду, світосприйняття та світовідчуття людини. Картина світу буває різною, проте у роботі виокремлюємо мовну, концептуальну та індивідуально-авторську. Однією з важливих картин світу є саме мовна, яку тлумачимо як відображену мовними засобами сукупність знань і бачення світу людини.

1.2. Індивідуально-авторська картина світу: з позицій перекладознавства

Відтворення індивідуально-авторської картини світу у художньому перекладі передбачає аналіз мовних і позамовних одиниць твору.

Позаяк одним із різновидів художньої картини світу є індивідуально-авторська картина світу, останню тлумачать як те, як носій мови – творець текстів розуміє світ, а також це є арсенал тих мовних засобів, які автор використовує, аби описати світ [Пименова 2011, с. 91].

Індивідуальні картини світу суттєво відмінні в носіїв навіть окремої мови. Особливо великою кількістю індивідуальних рис, які не мають усі представники окремої лінгвокультури, володіють індивідуальні картини письменників, або ж авторські картини світу [Маслова 2004, с. 42-43].

1.2.1. Поняття індивідуально-авторської картини світу. Картина світу конкретного автора істотно відрізняється від об'єктивного опису властивостей, предметів, явищ, від наукових уявлень про них, бо вона є «суб'єктивний образ

об'єктивного світу». Це образ світу, сконструйований крізь призму свідомості і мови письменника, результат його духовної активності [Маслова 2004, с. 42-43].

Авторська картина світу є глобальним образом світу, який виникає у свідомості письменників і втілюється у художньому творі, декодуючись під час сприйняття останнього у читача. Авторська картина світу відтворюється всіма видами мистецтв і постає як синтетичне панорамне уявлення про конкретну дійсність в тих чи інших просторово-часових діапазонах. Чуттєва, видима і емоційно-забарвлена художня картина світу кожної епохи знаходить втілення в різноманітних творах мистецтва. Кожна епоха мистецтва відображає в цілому певний загальний рівень художнього мислення [Воронцова 2003, с. 40].

Картина світу автора літературного твору як носія художнього мислення є формою конкретизації художньої картини світу. Вона об'єктивується текстом або сукупністю текстів, маркується індивідуальністю творчого суб'єкта і є результатом використання ним унікальних здібностей розуму: сприйняття, мислення, пам'яті, уваги і вимислу [Щирова, Гончарова 2006, с. 92].

Авторську картину світу поділяємо на номінативний, образний та номінативно-образний рівні, які утворено за допомогою певних мовних засобів.

1.2.2. Формування індивідуально-авторської картини світу Е.Берджеса. Авторська картина світу формується упродовж життя кожного письменника. Релігійний елемент картини світу Ентоні Берджеса сформувався, коли він здобував освіту у католицьких школах, що відобразилося у творі за допомогою слів *the Book, a chaplain, Charlie, a biblio*.

Змалку Берджес мріяв стати композитором, але у ті часи така робота не приносила гарного заробітку, тому він мав вивчати англійську мову й літературу (протягом 1937-1940) та отримати ступінь бакалавра у цій царині. Проте його бажання писати музику також відобразилося у творі словами *gromky, horrorshow, sloosh*, що дає підстави говорити про музичний елемент.

Відтак Берджес служив у медичному корпусі британської армії, тому

можна говорити про медичний елемент. Його відображено у творі 23 одиницями надсату, напр., *glazz, goober, gulliver, keeshkas, mozg, noga, rook*, що свідчить про те, що автор часто звертає увагу на тіло людини у творі.

З 1954 автор переїздить до Малайзії та Брунеї, де й починає писати. На жаль, це підірвало здоров'я письменника, і 1959 року Берджес повернувся в Англію, де лікарі діагностували йому пухлину головного мозку. Звістка про прийдешню смерть змусила його яскраво вибухнути десятками книг художньої прози, сотнями журналістських статей, рецензіями та відгуками, але за іронією долі згодом з'ясувалося, що його діагноз був хибним [Ratcliff 2004, с. 15].

Через "хворобу" Берджесу вдалося написати 11 романів упродовж 1960–1964. 1962 р. побачив світ його найвідоміший науково-фантастичний роман «Механічний апельсин» («A Clockwork Orange»). Авторська картина світу у вищевказаному романі сформувалася під впливом поїздки Берджеса в СРСР, де він спародіював жаргон стиляг та їхню манеру одягатися у «Механічному апельсині». Оскільки Берджес володів російською, німецькою, іспанською, італійською, валлійською, японською, ці знання стали йому у пригоді під час складання штучної мови «надсат» для книги. Радянський компонент загалом виражено самим надсатом, як викривленої мови підлітків [Ratcliff 2004, с. 15].

Оригінальність вигаданої картини світу твору давно покинула сторінки роману: надсат посів чільне місце у світі молодіжної культури (музичні гурти "Moloko", "Devotchka", "Campag Velocet", ліверпульський бар "Korova", коктейль "Moloko Plus"). Зазначимо, що Е.Берджес не опублікував словничок вигаданого ним сленгу, вважаючи, що події, описані у цьому романі, треба відчувати, а не розуміти, тому перекладач має перейнятися духом першотвору, зрозуміти його стилістичний та авторський задум і спробувати досягти в перекладі такого ж впливу, який оригінал мав на англійську аудиторію.

Отже, виокремлюємо релігійний, музичний, медичний та радянський компоненти, які сформували авторську картину світу Ентоні Берджеса.

Висновки до розділу I

Перекладознавчі та мовознавчі студії початку ХХІ століття ознаменувалася уведенням у свій концептуальний та метамовний апарат терміну картина світу. Цей термін уперше запропонував відомий фізик Г.Герц, а відтак визначення стало застосовуватися і у гуманітарних науках. Поняття «картина світу» стало ключовим передусім у філософії, культурології, етнографії, лінгвістиці. Її визначаємо як сукупність уявлень про світ, зафіксованих у значенні різноманітних слів і висловів.

Картина світу може бути різноманітною: наївною, мовною, міфологічною, фольклорною, релігійною, філософською, концептуальною та індивідуально-авторською, проте у художньому перекладі особливо важливою є концептуальна та мовна картини світу. Концептуальна позначає образи та поняття, які становлять глобальний образ світу, що є основою світогляду, світосприйняття та світовідчуття людини. Мовну картину світу тлумачимо, як відображену мовними засобами сукупність знань і бачення світу людини.

Одним із різновидів художньої картини світу є індивідуально-авторська картина світу, яку тлумачимо, як творець текстів розуміє світ, а також це є арсенал тих мовних засобів, які автор використовує, аби описати світ. Картини світу кожної людини значно відрізняються, але надзвичайно великою кількістю індивідуальних рис володіють індивідуальні картини письменників, або ж авторські картини світу. Картина світу кожного автора формується за допомогою певних елементів, що вплинули на їхнє життя та дають розуміння створення певного твору. Упродовж життя Берджеса виокремлено 4 компоненти: релігійний, музичний, медичний та радянський компоненти, що сформували картину світу твору «Механічний апельсин», яку поділяємо на номінативний, образний та номінативно-образний рівні, які утворено за допомогою використання мовних засобів.

РОЗДІЛ II. МОВНІ ОДИНИЦІ ВІДТВОРЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО РОМАНУ Е. БЕРДЖЕСА "МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН"

З огляду на те, що авторська картина світу створюється за допомогою мовних засобів, їх поділяємо на номінативний, образний та номінативно-образний рівні.

2.1. Номінативний рівень: переклад спотворених та неспотворених одиниць надсату

Складником авторської картини світу вважаємо номінативний рівень, котрий відображає певні особливості називання світу, на що вказує надсат, вигаданий англійським письменником Е. Берджесом у романі „Механічний апельсин”.

Надсат, від. рос. „восемнадцать”, – мова тінейджерів, дивне поєднання циганської говірки, російського, англійського й американського жаргону і сленгу [Ребрій 2015, с. 197], показує авторську незгоду з совєцькими реаліями завдяки різним змінам російських слів, як-от., *babooshka* (бабушка), *gloopy* (глупий), *mogz* (мозг), *otchkie* (очки), *platties* (одежда) тощо.

Сумарна кількість надсатівських мовних засобів з оригіналу – 125 слів, котрі показують активність людини (29 одиниць), її поведінку (26), частини тіла (23), людину як таку (19), предмети чи об’єкти (13), вбрання (8) та будівлі (7).

У ракурсі видозміни в тексті оригіналу надсатівські слова поділяються на **незмінні, усічені і спотворені**, що їх по-різному тлумачать українською мовою.

До незмінних одиниць зараховуємо той надсат, форму котрих в оригіналі транслітеровано без змін і так само подано в перекладі нашою мовою, - це характеристика і поведінка людини (*bezoomny*, *bolnoy*, *bolshy*, *bugatty*, *malenky*, *merzky*, *molodoy*, *nadmenny*, *nagoy*, *oomny*, *polezny*, *skorry*, *sladky*,

starry); частини тіла (*glazz, goober, gorlo, groody, keeshkas, litso, mozg, noga, ooko, plot, rooker, rot, shiyah, tally, voloss, yahzick, zoobies*); активність (*crast, govoreet, nachinat, oobivat, peet, privodeet, skazat, sobirat, vareet, spat, zasnoot*).

У перекладі ті одиниці подають без змін: дієслово на позначення активності *crast* (рос. красть) у перекладі вказано як *красти*, пор.: *All right, I do bad, what with **crasting** and tolchocks and carves with the бритва* [Burgess 2007, с. 56]. – *Гаразд, я чиню зле, коли **краду**, метелюсь, ріжу бритвою* [Берджес 2004, с. 26].

Незмінні одиниці модифікуються через пристосування слів з російської мови до граматичної системи мови оригіалу.

Флексійну модифікацію, за якої російське закінчення дієслова вилучається, щоб адаптувати слово до системи англійської мови, передано в нашій мові повно. Наприклад, модифіковане дієслово *to slooshy* (рос. слушать), від якого у надсаді зберігся лише корінь *слуш-*, витлумачено у перекладі неусіченою одиницею *послухати*, пор.: *I told Dim to lay off a bit then, because it used to interest me sometimes **to slooshy** what some of these starry decreps had to say about life and the world* [Burgess 2007, с. 9]. – *Я попросив Дима зачекати момент, бо часом цікаво **послухати**, що белькочуть оці старі маразматики про життя і світ* [Берджес 2004, с. 5].

Модифікацію підсилення здебільшого збережено у тлумаченні нашою мовою: подвоєння літери *s* у слові *chasso* (рос. часо-вой) для підкреслення важливості охоронця тюрми подано в тлумаченні подвоєнням літери *n* у слові *охранник*, пор.: *I was at the back of the Wing Chapel where the warders or **chassos** were standing with their rifles and their dirty bolshy blue brutal jowls* [Burgess 2007, с. 152]. – *Я стояв у кутку Бічної каплиці, а поряд зі мною очікували **охраннікі** з грубими синюватими пиками й гвинтівками в руках* [Берджес 2004, с. 75].

Повна заміна стається, коли слово з надсату *devotchkas* співпадає з російським словом *девочки*, але в нашому перекладі подано інакше – *ністюшкі*, пор.: *These young **devotchkas** had their own like way of govoreeting* [Burgess 2007,

с. 55]. – Ці малі **нісюшки** мали свій жаргон [Берджес 2004, с. 35].

Усічені одиниці, узяті з російської і втілені в надсат скорочено, у перекладі подано повністю. Ці мовні засоби позначають активність людини (*creech* (крич-ать), *prod* (прод-уцировать), *sloosh* (слуш-ать), *viddy* (вид-еть), *vred* (вред-ить)), людину як таку та державну споруду (*chasso* (часо-вой), *cheena* (жен-щина), *biblio* (библио-тека).

Усічене найменування держбудівілі *biblio* (рос. библиотека) має 2 способи перекладу: усічене, пор.: *He had books under his arm and a crappy umbrella and was coming round the corner from the Public **Biblio**, which not many lewdies used these days* [Burgess 2007, с. 12]. – Під пахвою він ніс книжки, в руці тримав чорну парасольку і вийшов з-за рогу, де було публічне **бібліо**, що до нього в ті дні ніпли майже не ходили [Берджес 2004, с. 6], і повне, пор., *Just past the Duke of New York going east was offices and then there was the starry beat-up **biblio*** [Burgess 2007, с. 89]. – На схід від "Герцога Нью-Йоркського" починалися офіси, за ними височіла стара понівечена **бібліотека**, далі був багатоквартирний будинок "Вікторія" [Берджес 2004, с. 41].

„Спотворення за аналогією до слів з російської – перекладають словом з російської” вжито при уподібненні бабусі *baboochka* (рос. бабушка) метелику (рос. бабочка) у надсатівській мові і використанням апелятиву *бабушка* у тлумаченні, пор.: *So then I got real bezoomny myself, brothers, and hit out at them, but this **baboochka** said: “Toad, don’t touch my kitties,” and like scratched my litso* [Burgess 2007, с. 62] – Не чінай моїх киць, гадино! - вереснула **бабушка** і вчепилася нігтями мені в лице [Берджес 2004, с. 37].

„Цілковите спотворення – перекладають фразеологізмом”, при якому слово із надстату узагалі не подібне до російського, напр., *samty* (рос. щедрый), передано у перекладі російським фразеологізмом *сорить деньгами*, пор.: *“Thanks, lads” and “God bless you, boys” like they couldn’t stop, though we had not repeated the old **samty** act with them* [Burgess 2007, с. 18] – "Спасибі, хлопчики" та "Хай береже вас Бог, хлопчики", – хоч цього разу ми задля них

грошима не сорілі [Берджес 2004, с. 9].

Отож, тлумачення мовних засобів надсату залежить від міри їх зміни порівняно з російською мовою.

2.2. Образний рівень як ключ до розуміння авторської картини світу

Образний рівень є одним із ключових компонентів формування авторської картини світу. До образного рівня зараховуємо порівняння, синекдоху, уособлення, епітет, метафору абсурду та гіперболу, які розміщено за частотністю та з огляду на спосіб перекладу.

2.2.1. Два способи перекладу оригіналу

Усі стилістичні засоби образного рівня може бути перекладено двома або трьома способами. Зокрема, до першої групи належать порівняння, синекдоха та уособлення, які відтворено за допомогою кореляції та трансформації у перекладі.

2.2.1.1. Порівняння: кореляція й трансформація. Порівняння як словесний вираз про зображуваний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим предметом, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вияві [Мацько 2003, с. 315].

Порівняння, виокремлені внаслідок аналізу оригіналу та перекладу, поділяємо на корелятивні, які повністю відтворюються у перекладі, та трансформовані, де одиниці оригіналу змінюються в перекладі на найзрозуміліші для читача.

Корелятивне порівняння відтворюється у перекладі дослівно і вживається на позначення ситуацій руху, порівняння природи та звуків.

Ситуації руху позначено дієсловами відповідної семантики, наприклад, скочення у вікно *to be in* порівнюється із пірнанням у ванну *like getting into the bath*, пор.: *So I put in my rooker through the crack and made the lower half of the window sail up open silver-smooth and lovely. And I was, like getting into the bath, in* [Burgess 2007, с. 80]. – *Я просунув руку у вибиту шибку і обережно штовхнув нижню частину віконної рами, що, зблиснувши, легко піднялася. Після цього я скочив у вікно, немов пірнув у ванну* [Берджес 2004, с. 59]. Вислів *like getting into the bath* передано дослівно *немов пірнути у ванну*.

Корелятивне порівняння також вживається, коли порівнюється природа, наприклад, під час співвіднесення думки із незамуленим озером та небесною блакиттю, пор.: *Do I make myself clear?" "As an unmuddied lake, sir," I said. "Clear as an azure sky of deepest summer. You can rely on me, sir* [Burgess 2007, с. 72]. – *"Чи ясна моя думка?" – Ясна, як незамулене озеро, сер, – сказав я. – Прозора, як небесна блакить улітку* [Берджес 2004, с. 48]. Тут порівняння *as an unmuddied lake* та *clear as an azure sky of deepest summer* перекладено дослівно: *ясна, як незамулене озеро та прозора, як небесна блакить улітку*.

Корелятивне порівняння цілком відображено під час порівняння звуків, приміром, у співвіднесенні дзижчання та увімкнення обладнання, пор.: *Then I could slooshy voices saying Right right right from like a distance, then nearer to, then there was a quiet like humming shoom as though things had been switched on* [Burgess 2007, с. 134]. – *Я почув, як йому відповідали: "Готово!.. Готово!.. Готово!.." Потім спершу десь далеко почулося жуужжаніє – так наче там щось увімкнули* [Берджес 2004, с. 77]. Вислів із оригіналу *humming shoom as though things had been switched on* перекладач подає дослівно: *почулося жуужжаніє - так наче там щось увімкнули*.

Трансформоване порівняння полягає у заміні усіх складників порівняння у перекладі, аби краще відтворити картину світу автора та зробити сенс доступнішим для читача. Це порівняння вживається, коли передається час, вводиться суб'єкт діяльності та аби позначити почуття. Під час передачі часу

перекладач перетлумачує порівняння-обставину *as if with all the time in the world* (неначе маючи безліч часу), вводячи суб'єкта діяльності немов *хранитель світового часу*, пор.: "No time," he said. And he rocked, giving me the old glint under frowning brows, ***as if with all the time in the world*** [Burgess 2007, с. 63]. – "Не час, – відповів він, гойдаючись і позираючи на мене з-під насуплених брів, **немов хранитель світового часу** [Берджес 2004, с. 48].

Уведення суб'єкта діяльності прослідковуємо, коли перекладач тлумачить оригінальний вислів *all smiling like as though to give me confidence* (посміхаючись так, неначе хотів підбадьорити мене) як *він по-змовницьки всміхався до мене*. Перекладач також замінює дієприкметник *smiling* на присудок *всміхатися* у перекладі, пор.: *With him was Dr. Branom, all smiling like as though to give me confidence* [Burgess 2007, с. 132]. – *Прийшов і доктор Бреном; він по-змовницьки всміхався до мене* [Берджес 2004, с. 76].

Трансформоване порівняння також вживається для позначення почуттів за допомогою перефразування, наприклад, коли вислів із оригіналу *feeling like in a hate and murder mood* (немов почувуючись розлюченими та маючи настрій вбивати) перекладач тлумачить як *наче в нападі шаленої люті*, і де замість дієслова *murder* (вбивати) він посилює слово *лють* прикметником *шалений* у перекладі, пор.: "The point was whether to leave the auto to be sobiratted by the rozzes or, us feeling like in a hate and murder mood [Burgess 2007, с. 45]. – "Йшлося тільки про те, чи покинути машину, щоб її зашмонали рожі, чи штовхнути її, **наче в нападі шаленої люті, в старий ставок** [Берджес 2004, с. 31].

Отже, в англо-українському перекладі виявлено такі способи інтерпретації порівняння: корелятивні, що їх повністю передано у перекладі, та трансформовані, за яких одиниці оригіналу замінено у перекладі на найзрозуміліші для читача.

2.2.1.2. Синекдоха: кореляція й трансформація. Синекдоха – троп, заснований на перенесенні значення з одного явища на інше за ознакою

кількісного відношення між ними [Новий довідник 2007, с. 113]. Синекдохи, виокремлені внаслідок зіставлення текстів оригіналу й перекладу, загалом представлено корелятивними, які відтворюються дослівно за допомогою транслітерації, та трансформованими, коли безособова синекдоха в оригіналі змінюється на прості одиниці в перекладі.

Корелятивна синекдоха відтворюється дослівно і головним чином представлена групою частини замість цілого, тобто тілесною синекдохою, за якої певна частина тіла позначає власне людину.

Перекладач точно передає тілесну синекдоху на позначення очей: надсатівське слово *glazzies* перекладено як *глядєлки* (очі), що позначають людей, які на щось дивляться, пор.: *But I very firmly fitted the klotch in the lock and turned, then opened up then went in, and there I met three pairs of surprised and almost frightened glazzies looking at me* [Burgess 2007, с. 182]. – *Однак я впевнено встроїв ключа в замок, повернув, відчинив двері, ступив до квартири й уздрів три пари здивованих, навіть переляканих глядєлок, які вп'ялися в мене* [Берджес 2004, с. 122].

Прикладом тілесної синекдохи може слугувати речення, де перекладач транслітерує надсатівське слово *rozzes* – *рожі* (обличчя), що позначає полісменів, пор.: *That weepy little devotchka had told them, no doubt, there being a box for calling the rozzes not too far behind the Muni Power Plant* [Burgess 2007, с. 33]. – *Поліцію, безсумнівно, викликала ота мала зарюмсана дєвочка, адже поруч з електростанцією був телефон для зв'язку з рожами* [Берджес 2004, с. 16].

За тілесної синекдохи у наступному прикладі обличчя позначено у дещо м'якшій формі надсатівським словом *litsos*, яке перекладач передає дослівно суржиком - *лічікам*, що є доцільним, адже мова йде про дівчат-підлітків, пор.: *And let them fill their innocent young litsos on spaghetti and sausages and cream-puffs and banana-splits and hot choc-sauce.* [Burgess 2007, с. 45] – *Там я дав їхнім невинним юним лічікам схилитися над спагетті з ковбасою, тістечками із*

збитими вершками, банановими "сплітими" й гарячим шоколадом [Берджес 2004, с. 37].

Тілесну синекдоху на позначення ніг передано дослівно у вислові *nogas coming down* - човгання ніг, що позначає людину, яка іде коридором, пор.: *"Then I heard **nogas coming down** the corridor and a like grumbling goless, and then I recognized the goless of the white-coated veck* [Burgess 2007, с. 123]. – Коли в горлі у мене вже пересохло й запекло, я почув у коридорі **човгання ніг** і ворчаніє, в якому впізнав голос того білохалатника [Берджес 2004, с. 86].

За трансформованої синекдокси одиниці оригіналу замінюються уведенням суб'єкта діяльності у перекладі, наприклад, у цьому реченні оригінальний вислів-синекдоху *old baboochka's nogas going flip flap* перекладач передає вводячи суб'єкта діяльності – бабусю (**бабушка** зачовгала ножками), пор.: *Then I could viddy a light being put on in the hall, and then I could hear the old **baboochka's nogas going flip flap** in flip-flap slippers to nearer the front door* [Burgess 2007, с. 78]. – Я побачив, що в передпокої спалахнуло світло, і почув, як **бабушка зачовгала ножками** в капцях - човг-човг! - простуючи до дверей [Берджес 2004, с. 58].

Таким чином, виявлено, що здебільшого синекдоху представлено тілесною синекдоху, що позначає частини замість цілого та відтворюється корелятивно. Вона вживається поряд із трансформаційною синекдоху.

2.2.1.3. Уособлення: кореляція й інтенсифікація. — вислів, що дає уявлення про яке-небудь поняття або явище шляхом зображення його у вигляді живої особи і наділеного її властивостями [Горте 2007, 176].

в українському перекладі передається двома способами – корелятивним, який відтворюється повністю, та інтенсифікаційним, коли в перекладі одиниці посилюються.

Корелятивна уособлення відтворюється у перекладі дослівно, що відслідковуємо під час аналізу дієслів на позначення передачі звуку, де голосу

співачці притаманна здатність літати: *The stereo was on and you got the idea that the singer's **goloss was moving** from one part of the bar to another, **flying up** to the ceiling and then **swooping down** again and **whizzing** from wall to wall* [Burgess 2007, с. 8]. – *Ввімкнули стерео, і виникло враження, ніби **голос** співачки-чувачки **перелітає** з одного кутка бару в інший, **здіймається** до стелі, знову **падає** на підлогу, **кидається** від стіни до стіни* [Берджес 2004, с. 4]. Усі дієслова з оригіналу передано точно: was moving – перелітає, flying up – здіймається, swooping down – падає, whizzing – кидається.

Інтенсифікаційна уособлення посилюється у перекладі за рахунок підсилення одиниць перекладу завдяки добору більш гіперболізованого дієслова, що спостерігаємо у прикладах з дієсловами руху, напр., надсатівське слово *ittying by* (проходячи повз) передано як *промчати повз*, що є логічним у випадку з автотранспортом, пор.: *There was **an auto ittying by** and it had its radio on...* [Burgess 2007, с. 88]. – *Повз нас саме **промчала машина** з ввімкнутим радіоприймачем, і я почув* [Берджес 2004, с. 54].

Позначення руху може відбуватися за допомогою різних дієслів, наприклад, тут вживається слово *going by* (йти, проходити, проїздити повз), яке передано дієсловом *пролітати* – *примарне місто, що пролітало за вікном*, пор.: *Then I found I could open up my glazlids a malenky bit and viddy like through all tears a kind of **steamy city going by**, all the lights like having run into one another* [Burgess 2007, с. 100]. – *Нарешті я трохи розплющив глаза й побачив крізь сльози **примарне місто, що пролітало за вікном** - вуличні ліхтарі зливалися в одну світлу лінію* [Берджес 2004, с. 67].

Таким чином, виоремлюємо уособлення двох типів: корелятивну, точно відтворену у перекладі, та інтенсифікаційну, коли одиниці перекладу підсилюються завдяки підбору більш гіперболізованого дієслова.

2.2.2. Три способи перекладу оригіналу: кореляція, трансформація, інтенсифікація

Одиниці образного рівня може бути відтворено трьома способами перекладу за допомогою кореляції, трансформації та інтенсифікації. До таких одиниць зараховуємо епітет та гіперболу.

2.2.2.1. Епітет – це слово чи словосполучення, яке завдяки описовій функції у тексті допомагає слову набути нового значення або смислового відтінку, підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмету чи явища, збагачує мову новим емоційним сенсом, додає до тексту певної мальовничості, насиченості [Літературознавчий словник-довідник 2007, с. 154].

Епітети, виокремлені внаслідок зіставлення текстів оригіналу й перекладу, поділяємо на корелятивні, тобто повністю відтворювані; трансформовані, коли одиниці оригіналу замінюються на найбільш підхожі слова в перекладі для кращого розуміння читача; інтенсифікаційні, коли в перекладі епітет посилює образи, задіяні в оригіналі.

Корелятивні епітети відтворено у перекладі дослівно. Вони здебільшого вживаються для позначення одягу, зовнішнього вигляду людини, вад тіла. Прикладом слугує речення, де перекладач точно передає прикметники на позначення одягу: *horrible* – "потворний", *beautiful* – "гарненьку", *in plain green* – "зелену", *the heighth of bedwear fashion* – "наймоднішу піжаму"; *nice* – "чепурний", *warm* – "теплий халат", *lovely toofles* – "чарівні тапочкі", пор.: *I was told to take off my horrible prison platties and I was given a really beautiful set of pyjamas, O my brothers, in plain green, the heighth of bedwear fashion. And I was given a nice warm dressing-gown too and lovely toofles* [Burgess 2007, с. 150]. – Мені наказали скинути **потворну** в'язничну одєжду й видали - ой, братва! - **гарненьку** піжаму, **зелену**, **щонаймоднішу**. До неї принесли **чепурний** **теплий** халат і **чарівні** тапочкі [Берджес 2004, с. 105].

За корелятивного епітету на позначення кольору одягу прикметники, використані для його опису, передаються дослівно, наприклад, вислів *horrible cal-coloured prison platties* витлумачено як *жахливій в'язничній уніформі*

кольору дєрьма, пор.: *I could viddy all the plennies sitting down slooshying the Slovo of the Lord in their **horrible cal-coloured prison platties*** [Burgess 2007, с. 119]. – Мені було видно всіх узників, що сиділи в своїй **жахливій в'язничній уніформі кольору дєрьма** й слухали слово Боже [Берджес 2004, с. 84].

Корелятивний епітет використовується, аби позначити красу жіночого тіла, зокрема персів: переклад фрази з оригіналу *woman nurse came in, a real nice young devotchka with real horrorshow groodies* витлумачено точно – *медсестра, вродлива молода дєвочка із забойной грудью*, пор.: *Then, about half an hour after while I was lying a bit sleepy on the bed, a woman nurse came in, a **real nice young devotchka with real horrorshow groodies*** [Burgess 2007, с. 153]. – *Через півгодини, коли я вже куняв на ліжку, прийшла медсестра, **вродлива молода дєвочка із забойной грудью*** [Берджес 2004, с. 108].

Краса жінки та її усмішки передано корелятивним епітетом, тобто прикметники, використані для їхнього опису, передано дослівно, приміром, вислів *very fair and with a big smiling red* витлумачено як *дуже вродлива, з великим, розтягнутим в усмішці ротіком*, пор.: [...] *one of these devotchkas— **very fair and with a big smiling red rot** and in her late thirties I'd say* [Burgess 2007, с. 36]. – [...] *одна з тих дєвочек - на вигляд років під сорок, **дуже вродлива, з великим, розтягнутим в усмішці ротіком** - раптом проспівала якихось півтора такта* [Берджес 2004, с. 25].

Кореляція також застосовується під час позначення вад людського тіла, зокрема статури та обличчя, приміром, фразу *stinking fatty Billyboy* та *on his unclean oily litso* перекладено дослівно – *смердючого гладкого Баржі* та *по брудній масній ниці*, пор.: *It was **stinking fatty Billyboy** I wanted now, trying to get in at him with a few fair slashes on his **unclean oily litso*** [Burgess 2007, с. 27]. – *Я все хотів дістатися до **смердючого гладкого Баржі** й уже витанцьовував намагаючись ризонути **по брудній масній ниці*** [Берджес 2004, с. 18].

Трансформовані епітети відтворено шляхом заміни одиниць оригіналу на найбільш відповідні слова в перекладі для кращого розуміння читача. Вони

використовуються для позначення голосу людини, властивостей рідини та чуття людини.

Трансформовані епітети вживаються, аби позначити голос людини. Прикладом може слугувати вислів із оригіналу *saying, in a very beautiful real educated goloss* (промовляючи дуже гарним, справді тренованим голосом), який перекладач подає як *мудро так промовив гарним голосом*, де він замінив епітет *educated* (тренований, виховний, пояснювальний) прислівником *мудро*, що пасує у ситуації, коли міністр звертається до злочинців, пор.: *He just sort of looked right through us poor plennies, saying, in a very beautiful real educated goloss*... [Burgess 2007, с. 141]. – *Человек уп'явся в нас, жалюгідних узників, очима й мудро так промовив гарним голосом*... [Берджес 2004, с. 100].

За трансформованого епітету на позначення властивостей рідини, а саме молока з наркотиками, перекладач тлумачить вислів *nice quiet horrorshow fifteen minutes admiring Bog* (чудових, безтурботних 15 хвилин задоволення, милуючись Богом) як *ханати кайф і чверть години споглядати Бога*, тобто вдається до перефразування, замінивши усі епітети сленговим висловом *ханати кайф*, що краще відображає юнацьку атмосферу, пор.: *[...] you could peet it with vellocet or synthemesc or drencom or one or two other veshches which would give you a nice quiet horrorshow fifteen minutes admiring Bog And All His Holy Angels and Saints* [Burgess 2007, с. 3]. – *[...] ви могли пити його з "колесами", "хімією", "дуром" чи таким іншим, ханати кайф і чверть години споглядати на кінчику свого лівого черевика господи Бога з його небесним військом і всіма святими* [Берджес 2004, с. 2].

Трансформаційні епітети використовуються, аби охарактеризувати чуття людини, зокрема зір. Прикладом такого епітету слугує речення, де оригінальний вислів *we could viddy nice and clear* перекладено як *ми добре все просікли*, тобто тлумач передає епітети *nice, clear* сленговим висловом *добре просікти*, що пасує у випадку із плануванням пограбування, пор.: *This window had iron bars in front of it, like the house was a prison, but we could viddy nice and*

clear [Burgess 2007, с. 89]. – *На вікні були металеві ґрати, як у в'язниці, одначе ми добре все просікли.* [Берджес 2004, с. 63].

За трансформаційного епітету на позначення зору перекладач тлумачить вислів із оригіналу *we could viddy this cottage fine and clear* як *цей чепурний, охайний котедж стало дуже добре видно*. Властивості зору, втілені у епітетах *fine* (чудово), *clear* (чітко), перекладач передає як *дуже добре*, пор.: *The Luna was well up now, and we could viddy this cottage fine and clear as I eased up and put the brake on* [Burgess 2007, с. 32]. – *Саме вийшов місяць, і цей чепурний, охайний котедж стало дуже добре видно. Я скинув швидкість і вдарив по гальмах* [Берджес 2004, с. 21].

Інтенсифікаційні епітети у перекладі посилюють образи, що використані в оригіналі. Вони використовуються для позначення вигляду людей та характеристики предметів, приміром, перекладач тлумачить фразу з оригіналу *very ugly – потворний як смерть*, посилюючи її порівнянням як *смерть* у перекладі, пор.: *He was a working-man type veck, very ugly, about thirty or forty, and he sat now with his rot open at me* [Burgess 2007, с. 206]. – *Той мужік був із робочих - потворний як смерть, років тридцять-сорок; він тільки роззявив пасть* [Берджес 2004, с. 145].

За інтенсифікаційного епітету зовнішності оригінальний вислів *brushed and gorgeous* перекладено як *зачесаний, у почищеному одязі - картинка!*, де тлумач підсилює епітети зовнішності за допомогою слова-вигуку *картинка!*, пор.: *Then, shining, combed, brushed and gorgeous, I sat to my lomtack of pie* [Burgess 2007, с. 75]. – *Зрештою, помитий, зачесаний, у почищеному одязі - картинка! - я взявся за свій шмат пирога* [Берджес 2004, с. 55].

Інтенсифікація використовується, коли йде мова про характеристики певних предметів, зокрема книги. У цьому прикладі оригінальний вислів-твердження *That's a fair gloopy title* передано висловом-вигуком у перекладі *Яка глупість!*, тобто перекладач замість передачі двох епітетів *fair* та *gloopy* використав один іменник (глупість) і зробив вислів окличним, пор.: *Then I*

*looked at its top sheet, and there was the name— A CLOCKWORK ORANGE – and I said: “That’s a fair gloopy title. [Burgess 2007, с. 36]. – Поглянувши на верхній аркуш, я побачив назву "МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН" - і зауважив: - **Яка глупість!** [Берджес 2004, с. 24].*

Таким чином, усі епітети поділяємо на корелятивні, що передано повністю; трансформовані, коли одиниці оригіналу замінюються на найбільш підхожі слова в перекладі для кращого розуміння читача; інтенсифікаційні, коли в перекладі епітет посилює образи, задіяні в оригіналі.

2.2.2.2. Гіпербола — стилістична фігура явного і навмисного перебільшення для посилення виразності і підкреслення висловленої думки [Тимченко 1988, с. 5].

Після проведеного аналізу гіперболи ділимо на корелятивні, які перекладають дослівно, і трансформовані, де змінено усі компоненти оригіналу, щоб витлумачити картину світу автора.

Корелятивна гіпербола – це точне відтворення одиниць оригіналу. Вона використовується суто на найменування часу, приміром, у лікарні (довга чорна прірва), який провів наш герой, обрахується мільйоном років, пор.: *Where I was when I came back to jeeznu after a **long black black gap** of it might have been a million years was a hospital [Burgess 2007, с. 260]. – Коли **після довгої чорної прірви, завдовжки, мабуть, з мільйон років**, я повернувся до жізні, то побачив, що лежу в лікарні...* [Берджес 2004, с. 141]. Вирази *long black black gap* та *might have been a million years* подано дослівно *після довгої чорної прірви і завдовжки, мабуть, з мільйон років*.

Трансформована гіпербола – це заміщення усіх одиниць на найбільш підхожі у перекладі, щоб читачу стало ясніше, про що йдеться. Суть цього засобу показано, коли красу ніг порівнюють з Богом – *like Bog in His Heaven* (немов Бог на своєму небі) замінено перебільшенням-вигуком *о сили небесні!*, пор.: *And her nogas were **like Bog in His Heaven** [Burgess 2007, с. 12]. – А що за*

ножкі - о сили небесні! [Burgess 2007, с. 8].

Тож, гіперболи мають два види: корелятивні, які перекладають дослівно, і трансформовані, де змінено усі компоненти оригіналу, щоб витлумачити картину світу автора.

2.3. Номінативно-образний рівень: кореляція й інтенсифікація фразеологізмів у перекладі

Третім та останнім складником авторської картини світу є номінативно-образний рівень, який утворено за допомогою фразеологічних одиниць та сталих виразів.

Фразеологізми – стійкі словосполучення, які сприймаються, як єдине ціле і вживаються носіями мови в усталеному оформленні. [Ужченко 1990, с. 10].

Визначальною характеристикою фразеологічних одиниць, котра відрізняє їх від вільних словосполучень, є ідіоматичність [Городникова 1973, с. 57]. Саме через цю характеристику загальне значення фразеологізму не дорівнює сумарному значенню його компонентів, часто це значення не має нічого спільного із значеннями слів, які входять до нього, наприклад, *to show white feather* - *бути боягузом* [Gudko 2014, с. 100].

У фразеологізмах здебільшого міститься метафоричний елемент. Їх не можна перекладати дослівно. У багатьох випадках вони мають явно виражене національне забарвлення. Це все та ряд інших факторів призводить до того, що фразеологічні одиниці часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові. Складність перекладу ідіом полягає у тому, що перекладач повинен уміти розпізнати їх та підшукати відповідний український варіант [Городникова 1973, с. 57].

Фразеологізми, виокремлені внаслідок аналізу текстів перекладу та оригіналу, поділяємо на корелятивні, тобто які повністю збігаються з

українськими як за змістом, так і за формою, тобто за описуваним образом або складовими компонентами, та інтенсифікувальні, де нефразеологічні одиниці оригіналу у перекладі замінюються ідіомами.

Корелятивні фразеологізми в основному представлено фразеологічними єдностями, які тлумачать добираючи найбільш підхожі відповідники у перекладі. Такі фразеологізми вживаються для позначення фізичного стану, зору, руху, а також потреби людини. За корелятивного фразеологізму перекладач дослівно передає англійський вислів на позначення зміни фізичного стану *to pass onto a better world* (померти) – *переселитися в кращий світ*, пор.: *The old ptitsa who had all the kots and koshkas had passed on to a better world in one of the city hospitals* [Burgess 2007, с. 111]. – *Стара цуна, яка тримала котіков та кошечек, в одній з міських клінік переселилася в кращий світ* [Берджес 2004, с. 73].

Корелятивний фразеологізм зустрічаємо на позначення зору людини, наприклад, вислів *not been out of our sight* (не щезали з поля зору) перекладач тлумачить як *весь час були в нас на очах*, пор.: *That's right, lads. Not been out of our sight, you haven't. God bless you, boys," drinking* [Burgess 2007, с. 7]. – *"Добре, хлопчики. Ви весь час були в нас на очах. Хай береже вас Бог. - І знову приклалися до чарок* [Берджес 2004, с. 4]. Звернімо увагу, що перекладач удався до перекладацької трансформації – антонімічного перекладу, позаяк вислів-заперечення *not been out of our sight* передано твердженням – *бути на очах*.

Прикладом може слугувати переклад англійського усталеного вислову на позначення руху *to belt off* (дремнути навтьоки) – *накивати п'ятами*, що пасує у випадку втечі з місця злочину і таким чином передає авторську картину світу, пор.: *Then I got it open, and who should be on the doorstep but old Dim, me just being able to viddy the other two of my so-called droogs **belting off*** [Burgess 2007, с. 89]. – *Тож коли я зрештою відчинив двері, надворі мене чекав лише Дим-двоє інших так званих кентів уже **накивали п'ятами*** [Берджес 2004, с. 60].

За корелятивного фразеологізму на позначення потреби людини вислів *to*

dribble all over (мати сильне бажання оволодіти чимось) у перекладі подано як *пускати слину*, що є цілком тотожним поняттям, пор.: " [...] *and meeting vonny leering like criminals, some of them real perverts and ready to dribble all over a luscious young malchick lie your story-teller* [Burgess 2007, с. 120]. – [...] *де я бачив затятих і лютих преступників, серед них справжніх збоченців, які, вздрівши такого ласого юного мальчика, як ваш оповідач, відразу пускали слину* [Берджес 2004, с. 74].

Фразеологічна інтенсифікація відбувається тоді, коли у перекладі нефразеологічні одиниці оригіналу передаються усталеними висловами, наприклад, коли позначаємо споживання питва, фізичну активність, повторювану дію, рух та говоріння. Прикладом може слугувати англійське дієслово споживання питва *to drink*, яке перекладено фразеологізмом *залити очі* (напитися), пор.: *One veshch I could never stand was that. I could never stand to see a moodge all filthy and rolling and burping and drunk, whatever his age might be* [Burgess 2007, с. 11]. – *"Є вєщі, яких я просто не терплю. І це була одна з них. Я не можу бачити мужіка, що, заливши очі, хитається на ногах* [Берджес 2004, с. 6].

Фразеологічну інтенсифікацію вживають на позначення фізичної активності, за якої перекладач тлумачить словосполучення *to give him a bash* (відлупцювати його) фразеологізмом *порахувати йому зуби*, що є підходящим у ситуації про незаконні дії поліціантів, пор.: *If you'd like to give him a bash in the chops, sir," said the top millicent, "don't mind us. We'll hold him down* [Burgess 2007, с. 109]. – *"-Якщо бажаєте порахувати йому зуби,- запропонував поліційний начальник,- то не соромтеся, ми його потримаємо* [Берджес 2004, с. 64].

За фразеологічної інтенсифікації на позначення руху перекладач тлумачить надсатівське дієслово *itty round* (робити одне і те ж) як *ходити по колу*, що є синонімічною сполукою, пор.: *"We itty round, shop-crasting and the like, coming out with a pitiful rookerful of cutter each* [Burgess 2007, с. 83]. – *"Ми*

все **ходимо по колу**, грабуємо крамниці тощо - одне слово, хапаємо жалюгідні башилі [Берджес 2004, с. 51].

Оригінальне дієслово на позначення руху *to break* (втекти) перекладач подає як *дати драла*, що найкраще передає тюремну атмосферу, пор.: "*Like for instance the time it had come through to our cell on the waterpipes knock knock knockiknockiknock knockiknock that big Harriman was going to break.*" [Burgess 2007, с. 130]. – "Ну, скажімо, той випадок, коли в нашу камеру передали по водогінних трубах-тук-тук! тукі-тукі-тук! тук-тук! -що здоровань Гарріман налаштувався **дати драла**" [Берджес 2004, с. 79].

Групу дієслів на позначення говоріння також передано фразеологічними одиницями у перекладі, приміром, коли перекладач тлумачить дієслово *to talk* (базікати) як *правити теревені*, пор.: "*These things get around, sir,*" I said. "*Two warders talk, as it might be, and somebody can't help hearing what they say*" [Burgess 2007, с. 155]. "*Та всі кругом балакають,- відповів я. - Оце недавно два охоронці **правили**, як завжди, **теревені**, а вуха ж кожен має*" [Берджес 2004, с. 84].

Сталий вираз на позначення говоріння *said no more* (більше не сказав нічого) перекладач тлумачить фразеологізмом *не обмовитися і словом*, що також є точним відповідником, пор.: *We had four of these lomticks of like Prison Religion that morning, but the charles said no more to me about this Ludovico's Technique, whatever it was, O my brothers* [Burgess 2007, с. 157]. – *Того ранку наша релігійна відправа складалася з чотирьох окремих ломтіков. Про метод Людовіка, чи як він там називається, кап не обмовився більше жодним словом* [Берджес 2004, с. 85].

Таким чином, сталі вирази, виокремлені внаслідок аналізу текстів перекладу та оригіналу, перекладено корелятивно з огляду на їхній збіг з українськими за змістом і за формою, а також за допомогою посилення, коли нефразеологічні одиниці оригіналу у перекладі замінюються фразеологізмами.

Висновки до розділу II

Відтворення авторської картини світу Е. Берджеса засобами української мови здійснюється на трьох рівнях: номінативному, образному та номінативно-образному.

Номінативний рівень відбиває індивідуальні особливості іменування світу завдяки вигаданій підлітковій мові надсат, яка відображає авторський протест проти радянських реалій за рахунок різного ступеня видозміни російських слів. У аспекті співвідношення з російською мовою одиниці надсату поділяються на незмінні, усічені, спотворені, які по-різному відтворено у перекладі українською. У перекладі неспотворені та усічені слова здебільшого передано нейтральними одиницями, спотворені одиниці, російську форму яких у надсаті значно спаплюжено, перекладено за допомогою нейтральних одиниць або фразеологізмів.

Образний рівень як один із основних складників формування авторської картини світу охоплює основні стилістичні засоби, які перекладаються двома або трьома способами. До образних засобів, переданих двома способами – кореляцією та трансформацією – зараховуємо порівняння, синекдоху та уособлення. Корелятивне порівняння відтворюється у перекладі дослівно і здебільшого вживається на позначення ситуацій руху, зіставлення природи та звуків. Трансформоване порівняння полягає у заміні усіх складників оригіналу, аби краще відтворити картину світу автора та зробити її доступнішою для читача під час позначення часу, суб'єкта та почуттів. Корелятивна синекдоха головним чином представлена тілесним різновидом, за якого певна частина тіла позначає власне людину. У разі трансформованої синекдохи одиниці оригіналу замінюються уведенням у перекладі суб'єкта діяльності. Корелятивна уособлення спостерігається під час передачі значення слів на позначення звуку, а інтенсифікаційне посилюється у перекладі за рахунок добору більш гіперболізованого дієслова руху.

Виоремлене уособлення буває двох типів: корелятивне, що точно передано у перекладі, та інтенсифікаційне, коли одиниці перекладу підсилюються завдяки підбору більш гіперболізованого дієслова.

Трьома способами за допомогою кореляції, інтенсифікації та трансформації перекладено епітет та гіперболу. Корелятивні епітети здебільшого вживаються для позначення зовнішнього вигляду та одягу людини. Трансформовані епітети використовуються для характеристики голосу й почуттів людини, а також властивостей рідини. Інтенсифікаційні епітети посилюють у перекладі зображення зовнішності людей та образів предметів.

Корелятивна гіпербола вживається на позначення часу, а її трансформований варіант залучається для позначення краси тіла та членів королівської родини.

Номінативно-образний рівень, утворений сталими виразами, значення яких спирається на метафору, відтворюється у перекладі корелятивно за наявності українського еквівалента, або інтенсифікативно у разі вживання в перекладі сталих виразів замість сполучень нефразеологічних одиниць оригіналу.

ВИСНОВКИ

Термін картина світу, який є об'єктом перекладознавчих та мовознавчих студій, було уведено на початку ХХІ століття, який вперше запропонував фізик-науковець Г.Герц. Відтак дефініція стала використовуватися у царині гуманітарних наук і стала основним об'єктом досліджень у філософії, культурології, етнографії. Загалом картину світу визначаємо як сукупність уявлень про світ, зафіксованих у значенні різноманітних слів і висловів.

Існує безліч картин світу: наївна, мовна, міфологічна, фольклорна, релігійна, філософська, концептуальна та індивідуально-авторська тощо. Втім, у художньому перекладі особливо важливу роль відіграють концептуальна та мовна картини світу. Концептуальна відображає образи та поняття, що формують глобальний образ світу, що є основою світогляду, світосприйняття та світовідчуття людини. Мовну картину світу тлумачимо як відображену мовними засобами сукупність знань і бачення світу людини.

Одним із різновидів художньої картини світу є індивідуально-авторська картина світу, яку характеризуємо, як письменник розуміє світ, а також які стилістичні засоби він використовує, аби змалювати світ. Картини світу кожної людини суттєво відрізняються, проте надзвичайну велику кількість індивідуальних рис мають індивідуальні картини письменників, або ж авторські картини світу. Картина світу будь-якого письменника здебільшого формується за допомогою певних елементів, що вплинули на їхнє життя та дають розуміння створення певного твору.

Внаслідок аналізу життєпису Ентоні Берджеса виокремлено 4 компоненти: релігійний, музичний, медичний та радянський, які стали основою картини світу твору "Механічний апельсин". Відтворення індивідуально-авторської картини світу Е. Берджеса засобами української мови відбувається на трьох рівнях: номінативному, образному та номінативно-образному.

Вигадана підліткова мова надсат, яка відображає авторський протест

проти радянських реалій за рахунок різного ступеня видозміни російських слів, складає номінативний рівень, який таким чином відображає індивідуальні особливості іменування світу. У аспекті співвідношення з російською мовою одиниці надсату поділяються на незмінні, усічені і спотворені, які по-різному відтворено у перекладі українською. У перекладі неспотворені та усічені слова здебільшого передано простими одиницями, нейтральні одиниці або фразеологізми використовуються для перекладу спотворених одиниць, російську форму яких у надсаті значно спаплюжено.

Образний рівень як один із основних складників формування авторської картини світу охоплює основні стилістичні засоби, які передано двома або трьома способами. До образних засобів, переданих двома способами – кореляцією та трансформацією – зараховуємо порівняння, синекдоху та уособлення. Корелятивне порівняння точно відтворюється у перекладі і здебільшого вживається на позначення ситуацій руху, зіставлення природи та звуків. Трансформоване порівняння полягає у заміні усіх складників оригіналу, аби краще відтворити картину світу автора та зробити її доступнішою для читача під час позначення часу, суб'єкта та почуттів.

Корелятивну синекдоху головним чином представлено тілесною, за якої певна частина тіла позначає власне людину. Трансформована синекдоха передбачає заміну одиниць оригіналу завдяки уведенню у перекладі суб'єкта діяльності. Корелятивну уособлення загалом використано під час передачі значення слів на позначення звуку, а інтенсифікаційне посилюється у перекладі за рахунок добору більш гіперболізованого дієслова руху.

Уособлення загалом представлено двома типами: корелятивна, що позначає звук і яку точно відтворено у перекладі, та інтенсифікаційна на позначення руху, за якої одиниці перекладу підсилюються завдяки підбору більш гіперболізованого дієслова.

Епітет та гіперболу перекладено трьома способами за допомогою кореляції, інтенсифікації та трансформації. Корелятивні епітети здебільшого

вживаються, аби позначити зовнішній вигляд та одяг людини. Трансформовані епітети вживаються для характеристики голосу й почуттів людини, а також властивостей рідини. Інтенсифікаційні епітети посилюють у перекладі зображення зовнішності людей та образів предметів.

Корелятивна гіпербола використовується для позначення часу, її трансформований варіант залучається, аби змалювати красу тіла та членів королівської родини.

Номінативно-образний рівень, утворений сталими виразами, значення яких спирається на метафору, відтворюється у перекладі корелятивно за наявності українського еквівалента, або інтенсифікативно під час використання у перекладі сталих виразів замість сполучень нефразеологічних одиниць оригіналу.

Комплексний аналіз авторської картини світу у романі "Механічний апельсин" відкриває подальші дослідницькі перспективи: детальніше вивчення номінативного рівня індивідуальної картини світу, а саме аналіз інтерпретації в перекладах на українську мову власних назв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айдин А.А. Концепт ЛЮБОВ в індивідуально-авторських картинах світу І. О. Буніна й Я. К. Бятли: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 "Зіставне та порівняльне мовознавство" / А.А. Айдин ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – К., 2015. – 18 с.
2. Акіньшина О.В. Вербалізація концепту "DIAMOND" в сучасній англійській картині світу / О.В. Акіньшина // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – с. 20-23.
3. Бахтин М. Вопросы литературы и поэтики / М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – 504 с.
4. Беспала Л.В. Формування карибської англійської картини світу в умовах лінгвокультурних контактів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Л.В. Беспала ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – Одеса, 2015. – 20 с.
5. Братель О.М. Відображення міфологічної картини світу в поетичних творах / О.М. Братель // «І Таврійські філологічні читання». – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 184
6. Вайсгербер Й.Л. Язык и философия / Й. Л. Вайсгербер // Вопросы языкознания. – 1993. – № 2. – С. 114–124.
7. Воронцова Т.И. Текст баллады. Концептуальная картина мира (на материале английских и шотландских баллад) / Т. И. Воронцова – СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена. 2003. – 228 с.
8. Гарбовский Н.К. Теория перевода: учебник / Н.К. Гарбовский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2007. – 544 с.
9. Городникова М.Д. О модусе существования фразеологизмов / М. Д. Городникова // Иностранные языки в школе. – 1973. – № 3.– С. 56-

10. Діденко Н.М. Іронія в мовній та концептуальній картині світу Гюнтера Грасса: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Н.М. Діденко ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – Одеса, 2012. – 20 с.
11. Ефимов А.И. Стилистика художественной речи / А.И. Ефимов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Изд-во МГУ, 1961. – 519 с
12. Железовська І.Е. Метафори абсурду у романі Е. Бьоржеса "Механічний апельсин" / І. Е. Железовська // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство. – 2011. – Вип. 2(1). – С. 93–101.
13. Жукова Н.М. Роль субкультури арго у формуванні австралійської англословної картини світу кінця XVIII-середини XIX століть: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Н.М. Жукова ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – Одеса, 2011. – 20 с.
14. Завгородній С.Г. Вербалізація концепту chess/шахи в сучасній англословній картині світу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / С.Г. Завгородній ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – Одеса, 2013. – 19 с.
15. Загребельна Н.В. Лексико-семантичне поле "водний транспортний засіб" як фрагмент англословної наївної та професійної картини світу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Н.В. Загребельна ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – Одеса, 2012. – 20 с.
16. Карасик В.И. Лингвокультурная концептология : учеб. пособие / В. И. Карасик, Н. А. Красавский, Г. Г. Слышкин; ВГПУ, Калмыцкий гос. ун-т, Науч.-исслед. лаборатория "Аксиологическая лингвистика". – Волгоград : Парадигма, 2009. – 116 с.

17. Карасик В.И. Определение концепта / В. И. Карасик // 21st Century Foreign Language Teaching and Research. – 2002. – №4. – С. 128–129.
18. Коломієць Л.В. Мовно-стильові виміри творчого методу перекладача: на матеріалі українських перекладів Шекспірових сонетів / Лада Володимирівна Коломієць // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : Логос. – 2000. – С. 192-202.
19. Корняга К.К. Особливості відтворення "nadsat" в українському та російському перекладах роману Ентоні Берджеса "Механічний апельсин" / К. Корняга // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 46 (2). – С. 184-190.
20. Курбатова Т.В. Концепт "глобальне суспільство" в сучасній англійській картині світу / Т.В. Курбатова // Нова філологія : збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 65. – С.16
21. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин – К. : Знання, 2004. – 326 с.
22. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. — К.: Вища шк., 2003. — 462 с.
23. Медоян С.Б. Эмоциональный компонент в языковой картине мира / С.Б. Медоян // Лингвориторическая парадигма: теоретические и прикладные аспекты: Межвуз. сб. науч. тр. – Сочи : РИЦ ФГБОУ ВПО «СГУ», 2011. – Вып. 16. – С. 95–103.
24. Негрич Н.Д. Фразеологічні одиниці англійської мови в індивідуально-авторській картині світу (на матеріалі романів Джаспера Ффорде) автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Н.Д. Негрич; Запорізьк. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2015. – 20 с.
25. Некряч Т.Є. Вікторіанська доба в українському художньому перекладі: монографія / Т. Є. Некряч, Ю. П. Чала. – К. : Кондор-Видавництво, 2013.

– 194 с.

26. Никитин М.В. Об отражении картины мира в языке / М. В. Никитин. – Студия лингвистика 8. Слово, предложение и текст как интерпретирующие системы. СПб. : Изд-во «Тригон», 1999. – С. 6–12.
27. Новаковская О.Н. Когнитивный признак «эмоция» vs «темперамент» и его отражение в наивной языковой картине мира (на основе исследования концепта blood) / О.Н. Новаковская // «І Таврійські філологічні читання». – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 227
28. Паршин А. Теория і практика перекладу / А. Паршин. – М. : Російська мова, 2000. – 161 с.
29. Пименова М.В. Языковая картина мира: учебное пособие / М.В. Пименова. – Изд. 3-е доп. – Санкт-Петербург : СПбГУ, 2011. – 106 с.
30. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / Зинаида Даниловна Попова, Иосиф Абрамович Стернин. – М. : АСТ : Восток – Запад, 2007. – 314 с.
31. Радчук В.Д. Проблемы верности художественного перевода : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. филол. наук / В.Д. Радчук ; Киев. гос. ун-т им. Т. Шевченко. – К., 1980. – 24 с.
32. Рудько Л.П. Особливості ідивідуально-художнього мовлення в п'єсі Б. Шоу "Пігмаліон" (звертання як маркер) // Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових праць / Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 156–162.
33. Ребрій І.М. Nadsat як об'єкт перекладознавчого аналізу / І.М. Ребрій // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – С. 196-198.
34. Скрильник С.В. Ступені інтерферентності у художньому та нехудожньому перекладі: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 "Перекладознавство" / С.В. Скрильник ; Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – 20 с.
35. Ткаченко Г.В. Англomовні хрематоніми як лінгвокогнітивні феномени

- картини світу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Г.В. Ткаченко ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – Одеса, 2012. – 19 с.
36. Ужченко В.Д. Українська фразеологія: Навч. посіб. для студ. філолог. фак-тів ун-тів / В.Д. Ужченко. – Х. : Основа, 1990. – 167 с.
37. Чумак Н.А. Вербалізація етнореалій-галліцизмів в англомовній картині світу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Н.А. Чумак ; Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. – Одеса, 2013. – 20 с.
38. Щирова И.А. Текст в парадигмах современного гуманитарного знания : монография / И.А. Щирова, Е.А. Гончарова. – СПб.: ООО «Книжный дом», 2006. – 172 с.
39. Arias-Bolzmann L. Effects of Absurdity in Advertising: The Moderating Role of Product Category Attitude and the Mediating Role of Cognitive Responses / Leopold Arias-Bolzmann, Goutam Chakraborty, John C. Mowen // Journal of Advertising. – 2000. – Vol. 43, № 1. – P. 50–61.
40. Gudko Karina Die Widerspiegelung des sprachlichen Weltbildes mit der Hilfe der Phraseologismen / K.Gudko // Зіставне вивчення германських та романських мов і літератур. – Донецьк: ДонНУ, 2014. – 391 с.
41. Haller D. Dtv-Atlas Ethnologie / Dieter Haller, Bernd Rodekohl – 2. Auflage. – München, 2010 – S. 135–179.
42. Lakoff G. Metaphors We Live by / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 2003. – 256 p.
43. Palmer G. A Theory of Cultural Linguistics / Gary B. Palmer. – Texas: University of Texas Press, 1996. – 114 p.
44. Ratcliffe M. Wilson John Burgess / M. Ratcliffe. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 135 p.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

45. Горте М. А. Фигуры речи. Терминологический словарь / М.А. Горте. – М.: Издательство «ЭНАС», 2007. – 208 с.
46. Літературознавчий словник-довідник [за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
47. Новий довідник: Українська мова та література. – К. : ТОВ «КАЗКА», 2007. – 864 с.
48. Тимченко В. Д. Гіпербола / В. Д. Тимченко // Українська літературна енциклопедія. — К., 1988. – Т. 1. — С. 424

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

49. Берджес Е. Механічний апельсин; пер. з англ. Буценко О.А. / Е. Берджес. – Львів : Кальварія, 2004. – 160 с.
50. Burgess A. A. Clockwork orange / A. Burgess. – СПб. : КОРОНА принт, КАРО, 2007. – 288 с.

SUMMARY

The title of my bachelor thesis is „Reconstruction of the author's worldview in literary translation (based on the Ukrainian translation of the philosophical novel by E. Burgess "A Clockwork Orange").

The topicality of this work results from the orientation of linguistics and translation studies towards investigating the author's worldview and its interpretation in the target language. The aim of the paper is to reveal the peculiarities of interpreting an English-speaking author's worldview in Ukrainian translation drawing on A. Burgess' *Clockwork Orange*.

The outlined aim presupposed the fulfillment of the following tasks: to reveal the definition of the author's worldview, to reconstruct its structure, to classify linguistic means representing the worldview structure and to single out the ways of translating the linguistic means representing the levels of the author's worldview.

Fulfilling the tasks, we have come to the following conclusions.

The worldview is a set of ideas about the world, recorded by the meaning of words and phrases.

The author's individual worldview is represented by linguistic means at three levels: nominative, figurative and nominative-figurative.

In the novel under investigation the nominative level encompasses nadsat, a fictional teenage language in which the author's protest against Soviet realities is reflected by varying degrees of modifying Russian words differently reflected in translation.

With respect to rendering the words of Russian units of Nadsat are divided into unchangeable, clipped, deformed and author's neologisms differently translated into Ukrainian.

The unchangeable and clipped units are mostly translated by common Ukrainian words as in point # 1. In this example nadsat word *bezoomny* is correlatively translated into Ukrainian as *безумний*.

Deformed units of *Nadsat*, the Russian form of which was much distorted are translated into Ukrainian by common nouns or phraseological units as can be seen in point #2. In this example the deformed nadsat word *gulliver* reminding of the popular hero Gulliver is translated into Ukrainian by the noun *голова* with the same form in Ukrainian and Russian.

The author's Nadsat neologisms encourage the interpreter to invent his own brand-new words as in point #3. This example shows that the noun *cancer* is ironically translated into Ukrainian as *труїлка* to denote cigarettes in such a way creating a neologism.

The figurative level of the author's individual worldview includes the major stylistic devices translated in two or three ways. The two-way translation - correlation and transformation – is applied to comparison, synecdoche and personification.

The correlative comparison consists in a precise reproduction of motion, nature or sounds. Look at point #4, please. Here the expression *like getting into the bath* is translated as *немов пірнути у ванну*.

In case of transformed comparison all the components of the original text are rendered by the most suitable equivalents of the target language to make the contents more understandable to the reader. This transformation happens while denoting time, objects and feelings. It is exemplified by passage in point #5. In this example, the translator introduces into the original adverbial modifier of comparison *as if with all the time in the world* the doer of an action хранитель (*немов хранитель світового часу*).

The correlative and transformative synecdoche and personification are mainly rendered into Ukrainian in the same way, which is exemplified by passages in points # 6-9.

Three-way translation – correlation, intensification and transformation – is used to translate epithets and hyperbole.

The translation of the epithets can be seen in examples #10-12 and the translation of hyperbole is exemplified by the passages in 13-15.

Set phrases belonging to the nominative-figurative level take place in translation in two ways. First, English idioms are translated into Ukrainian correlatively as can be seen in point #16. Second, phraseological units in the translation intensify the meaning of common nouns from the original, which is revealed by example in #17.

To conclude, the author's individual worldview is represented by nominative, figurative and nominative-figurative linguistic means, which are translated differently into Ukrainian. The interpretation of Nadsat units, constituting the nominative level, depends on their form in comparison with Russian: non-changed and clipped units are mainly rendered by common units, deformed words correlate with neutral items or idioms while the author's neologisms encourage the interpreter to create new units. The major stylistic devices belonging to the figurative level are translated in two or three ways. Two ways of translation, namely correlation and transformation, are applied to comparison, synecdoche and personification. Three ways of translation – correlation, intensification and transformation – underlie the translation of epithets, and hyperboles. The set phrases belonging to the nominative-figurative level are translated correlatively while the phraseological units in the translation intensify the meaning of common nouns from the original.

I. Nominative level

1. Unchangeable and clipped units, cf. *as I eased up and put the brake on, the other three giggling like **bezoomny**, and we could viddy the name on the gate of this cottage veshch was HOME, a gloomy sort of a name* [Burgess 2007, с. 38]. – Я скинув швидкість і вдарив по гальмах, а решта троє зазиготіли, як **безумниє**. Тепер ми побачили на воротах його назву - "Оселя" [Берджес 2004, с. 24].

2. Deformed units, cf. *I ran over something big with a snarling toothy rot in the head-lamps, then it screamed and squelched under and old Dim at the back near laughed his **gulliver** off — "Ho ho ho" — at that* [Burgess 2007, с. 33]. – Наступної миті воно завищало й хряснуло під колесами. Дим на задньому сидінні повернув голову й зареготав: "Га-га-га!" [Берджес 2004, с. 20].

3. Author's neologisms, cf. *Dim was cracking over a big cut-out showing a sharp with all her zoobies going flash at the customers and her groodies near hanging out to advertise some new brand of **cancers*** [Burgess 2007, с. 22]. – Дим почав кидатися коробками з тютюном, які розбивались об великий плакат, що на ньому якась мочалка шкірилася до покупців і виставляла на показ груди, рекламуючи нові **труїлки**.

II. Figurative level

a) Two-way translation

4. Correlative comparison, cf. *And I was, **like getting into the bath**, in* [Burgess 2007, с. 80]. – Після цього я скочив у вікно, **немов пірнув у ванну** [Берджес 2004, с. 59].

5. Transformed comparison, cf. *"No time," he said. And he rocked, giving me the old glint under frowning brows, **as if with all the time in the world*** [Burgess 2007, с. 63]. – "Не час, – відповів він, гойдаючись і позираючи на мене з-під насуплених брів, **немов хранитель світового часу**" [Берджес 2004, с. 48].

6. Correlative synecdoche, cf. *and there I met three pairs of surprised and almost frightened glazzies looking at me* [Burgess 2007, с. 182]. – *Однак я уздрів три пари здивованих, навіть переляканих гляделок, які вп'ялися в мене* [Берджес 2004, с. 122]. Here translator renders the nadsat word *glazzies* clearly as *глядєлки* (очі), denoting onlookers.

7. Transformed synecdoche, cf. *Then I could viddy a light being put on in the hall, and then I could hear the old baboochka's nogas going flip flap in flip-flap slippers to nearer the front door* [Burgess 2007, с. 78]. – *Я побачив, що в передпокої спалахнуло світло, і почув, як бабушка зачовгала ножками в капцях - човг-човг! - простуючи до дверей* [Берджес 2004, с. 58].) It aims to replace the original units, for instance, in this example the original expression *old baboochka's nogas going flip flap* interpreter translates by adding the doer of an action indicated by the noun *бабушка*.

8. Correlative personification, cf. *The stereo was on and you got the idea that the singer's goloss was moving from one part of the bar to another, flying up to the ceiling and then swooping down again and whizzing from wall to wall* [Burgess 2007, с. 8]. – *Ввімкнули стерео, і виникло враження, ніби голос співачки-чувачки перелітає з одного кутка бару в інший, здійсмається до стелі, знову падає на підлогу, кидається від стіни до стіни* [Берджес 2004, с. 4]. In this example, all the original expressions are translated precisely: *was moving* – *перелітає*, *flying up* – *здіймається*, *swooping down* – *падає*, *whizzing* – *кидається*. is generally represented by two types: correlation and intensification.

9. Intensified personification, cf. *There was an auto ittying by and it had its radio on...*[Burgess 2007, с. 88]. – *Повз нас саме промчала машина з ввімкнутим радіоприймачем, і я почув* [Берджес 2004, с. 54]. It marks movement when original units are amplified by verb with more exaggerated meaning than in Nadsat. In this example the Nadsat word *ittying by* (проходячи повз) is translated by a unit with a more intense meaning *промчати повз*.

b) Three-way translation

10. Correlative epithets, cf. *one of these devotchkas—very fair and with a big smiling red rot and in her late thirties I'd say* [Burgess 2007, с. 36]. – [...] *одна з тих дівочек - на вигляд років під сорок, дуже вродлива, з великим, розтягнутим в усмішці ротіком* [Берджес 2004, с. 25]. They are mainly used to describe the appearance and clothes of people. The adjectives used to depict a girl *very fair and with a big smiling red* are translated into Ukrainian correlatively *дуже вродлива, з великим, розтягнутим в усмішці ротіком*.

11. Transformed epithets, cf. *He just sort of looked right through us poor plennies, saying, in a very beautiful real educated goloss...* [Burgess 2007, с. 141]. – *Человек уп'явся в нас, жалюгідних узніков, очима й мудро так промовив гарним голосом...* [Берджес 2004, с. 100].) In this example phrase *saying, in a very beautiful real educated goloss* is translated as *мудро так промовив гарним голосом*, where an epithet *educated* (тренований, виховний, пояснювальний) is replaced by an adverb *мудро* that is very fitting in the situation when a minister addresses criminals.

12. Intensified epithets, cf. *Then I looked at its top sheet, and there was the name — A CLOCKWORK ORANGE — and I said: “That’s a fair gloopy title.* [Burgess 2007, с. 36]. – *Поглянувши на верхній аркуш, я побачив назву "МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН" - і зауважив: - Яка глупость!* [Берджес 2004, с. 24]. They intensify the depiction of people’s appearance and characteristics of object. Here statement from the original *That’s a fair gloopy title* is translated by the exclamation *Яка глупость!*, in other words, two epithets *fair, gloopy* are rendered by only one noun “глупость” used in an exclamatory statement.

13. Correlative hyperbole, cf. *Where I was when I came back to jeezny after a long black black gap of it might have been a million years was a hospital* [Burgess 2007, с. 260]. – *Коли після довгої чорної прірви, завдовжки, мабуть, з мільйон років, я повернувся до жізні, то побачив, що лежу в лікарні* [Берджес 2004, с. 141]. The word combinations *long black black gap* and *might have been a million years* from the original are reproduced precisely in the translation *після довгої*

чорної прірви and завдовжки, мабуть, з мільйон років respectively.

14. Transformed hyperbole, cf. *And her nogas were like Bog in His Heaven* [Burgess 2007, с. 12]. – *А що за ножкі - о сили небесні!* [Burgess 2007, с. 8]. In the translation it renders the beauty of a human body when for instance the comparison of legs with God takes place. The original statement *like Bog in His Heaven* is changed for the hyperbolized exclamation *о сили небесні!*,

15. Intensified hyperbole, cf. *and then the lovely blissful tune all about Joy being a glorious spark like of heaven* [Burgess 2007, с. 48]. – [...] *і полилася блаженно-обалденная мелодія, оспівуючи Радість, це небесне полум'я*. In this example the original word *spark* is replaced by the Ukrainian hyperboly *полум'я*, therefore the exaggeration of the impressions from music takes place.

III. Nominative-figurative level

16. Correlated set expressions, cf. *and meeting vonny leering like criminals, some of them real perverts and ready to dribble all over a luscious young malchick lie your story-teller* [Burgess 2007, с. 120]. – [...] *де я бачив затятих і лютих преступників, серед них справжніх збоченців, які, вздрівши такого ласого юного мальчика, як ваш оповідач, відразу пускали слину* [Берджес 2004, с. 74].

17. Intensification of set phrases, cf. *One veshch I could never stand was that. I could never stand to see a moodge all filthy and rolling and burping and drunk* [Burgess 2007, с. 11]. – *"Є всіці, яких я просто не терплю. І це була одна з них. Я не можу бачити мужіка, що, заливши очі, хитається на ногах* [Берджес 2004, с. 6].